

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №7 (45)
(ліпень)

www.litbel.org www.novychas.gmail.com

Анонс

«НАВІНЫ»: асноўныя падзеі літаратурнага жыцця месяца.....	2
«ПАЗІЯ»: «Балада берага» — новыя вершы Алесь КАСКО.....	3
«БЫЛІЦЫ»: фельетон Іліі РАСОЛАВА.....	4
«ПАЗІЯ»: «У горадзе скрадзеных сноў» Анатоля ІВАШЧАНКІ.....	5
«ПРОЗА»: «салёная» быліца ад Паўла ЛЯХНОВІЧА.....	6
«ПАЗІЯ»: паэма Уладзіміра ДУБОЎКІ.....	7
«ПРОЗА»: «сакраментальныя» аповеды Галіны БАГДАНАВАЙ.....	8, 9
«СУСВЕТ»: пераклады вершаў Элізабэт ДЖЭНІНГС і згадка пра Уладзіміра САСЮРУ.....	10
«ФРАГМЕНТЫ»: «Апошні тэлесюжэт» ад Тацяны МЯДЗВЕДЗЕВАЙ.....	11
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: артыкул «Пілот ля разбітага чоўна?» Віктара ХУРСКА.....	12
«ПАМЯЦЬ»: успамін Уладзіміра ВАСЬКО пра Уладзіміра БЫКАВА.....	13
«АСОБЫ»: роздум Генрыха ДАЛІДОВІЧА пра Генадзя КІСЯЛЁВА.....	14, 15
«КНИГАПІС»: новая рубрыка Асі ПАПЛАЎСКОЙ «Пачытаем?», ақция, конкурс.....	16

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

▶ АКТУАЛ

ЖЫЦЦЁ ПАВОДЛЕ БРЭГА

Кастусь ТРАВЕНЬ

Рана ці позна, хоча чалавек ці не хоча, а будзе вымушаны пачаць жыць паводле Брэга ці Мантыньяка, Нішы або Маі Гагулан. А гэта значыць, каб жыць далей і назіраць вір жыцця, ён, гэты чалавек, павінен перастаць есці.

Калі быць дакладным, то пачатку ён павінен кінуць паліць, затым перастаць піць гарэлку, каньяк, віскі, самагонку, «Сапцадары» і процьму розных «Агдамаў» і партвейнаў. Вы помніце дзіўны партвейн пад назвай «Тры сямёркі»? Калі вы помніце гэны дзівосны напой, то можна смела зазначыць, што вашае жыццё, дружа, не прапала дарма. Колькі незвычайных імгненняў вы перажылі, спажываючы гэты чароўны нектар, колькі ўзнёслых мрояў, летуценняў пранеслася ў вашым уяўленні за гады вясны вашага жыцця.

Мой знаёмы лекар, да якога я звярнуўся, адчуўшы сябе кепска пасля бурліва пражытых гадоў, паслухаў стук майго сэрца, паглядзеў мутныя сікі, што я прынёс у слоічку з-пад маянэза, доўга ўглядаўся ў мой язык, мераў ціск, мацаў вантробы, кратаў чалесы, глядзеў у розныя месцы, дзюркі, адтуліны і нарэшце зацвердзіў:

— Хочаш жыць, Мікола, — перастань жэрці.

Паколькі паводле ягоных меркаванняў раней я ўжо кінуў паліць, а затым перастаў і выпіваць, і пасля ўсяго гэтага ўсё яшчэ заставаўся жыць, то і гэтая незвычайная парада прымусіла мяне яго паслухацца.

— Месяц не еш, а праз месяц прыйдзеш да мяне, там пабачым, — прамовіў мой знаёмы кардыёлаг, уролаг, практолаг, нарколаг ды фельчар Лявон і, крутнуўшыся на крэсле-круцілі да кампутара, даў нырца ў віртуальную рэчаіснасць.

З наступнага дня я фактычна перастаў есці, бо тую траву, розныя напоі, гародніну і садавіну, арэхі і семкі сапраўдны мужчына ежай прызначае не можа. Пасля першых дзён галадавання я адчуў лёгкае кружэнне ў рэчаіснасці. Асяроддзе пачало размывацца. Звычайная рэчаіснасць плыла ў маіх вачох лёгкім хісткім туманам. Розныя маленькія і вялікія думкі, і нават глабальныя стратэгічныя дзяржаўныя меркаванні і распрацоўкі, наконт якіх я нават

хацеў па электроннай пошце звярнуцца да Ягонай Вялікасці пана Прэзідэнта, каб пасобиць яму ў кіраванні дзяржавай, — дык вось, гэныя думкі і меркаванні сплылі некуды ўбок і больш мяне не турбавалі.

Адзіная думка пра ежу цяпер сядзела ў маёй галаве, як жалезны трактар у дрыгве, і не было аніякай магчымасці ад яе выпратавацца. Мары аб розных спажытых мной некалі стравах узніклі ў маёй галаве штохвілінна. Я мроіў аб смажаным на патэльні скрылі мяса з сальцам, якое падсмажваецца з абодвух бакоў так, што паміж двума краямі застаецца тая дзівосная пекная шкварачка, якая так чароўна расце ў тваім роце, і аб цыбульцы, смажанай разам з скрыльчэчкамі мяса, і аб бульбачцы ў вялізным рондалі, і аб цэлым слупе пары, якая ўносіцца да сталі. А квашаная капустачка з журавінамі, і ўсё гэта пад чарачку жытнёвай... І размовы, дзіўныя мужчынскія размовы пра розныя гераічныя выпадкі, загадкавае і таёмнае каханне, незвычайныя здарэнні, рэдкую ўдачу...

А вось калі яшчэ ўзяць зложаных узімку шчупачкоў, ды лінеў, ды ёршыкаў, ды ўсё гэта ўмеючы згатаваць у кіпені ў вялікім металевым рондалі, ды некалькі разоў закладзі ў кіпень свежых шчупачкоў з лінямі, то выходзіць такая юха, такая юха, якую затым можна сёрбаць драў-

Я нават хацеў па электроннай пошце звярнуцца да Ягонай Вялікасці пана Прэзідэнта, каб пасобиць яму ў кіраванні дзяржавай

лянымі лыжкамі, а можна піць малянкоўскімі шклянчэчкамі, ды пад лусту смажанага мяса, ды пад жытнёвую... Ба-ба-ба... «Я люблю тебя, жинь, и надеюсь, что это взаимно»...

Сучасная яда таксама мроілася ў мяне ўваччу...

У канцы тыдня, выпіўшы травянога напою і заеўшы жменяў семак, я рухаўся па абшарах існавання з вялікай цяжкасцю. Калі я праходзіў у двары каля кантэйнера са смеццем, мой абвостраны нюх сярод мноства смярдзючых пахаў вылучыў дзівосны пах вэнджанай скумбрыі, падкісленага чорнага хлеба, непараўнальны да магутнага — аж валіў з ног — пах маянэза, грудзінкі, сыру і кілбасы. Гэтыя пахі прымусілі мяне насілу амаль на карачках адысці ад сметніцы на бяспечную адлегласць.

На сваіх родных, калег па працы, знаёмых і незнаёмых людзей, што ўвесь час жэрлі розныя смачныя стравы, я ўжо звыкла пачаў пазіраць, як на сваіх заклятых асабістых ворагаў. Гэта пачуццё неяк нечакана ўзнялося аднекуль знутры мяне і заняло трывалое месца ў маёй свядомасці. У канцы другога тыдня я ператварыўся ў дзвюхногага ваўка, небяспечнага

для ўсіх, хто меў нейкае дачыненне да ежы. Хоць знаёмыя, сябры і блізкія ў адзін голас цвердзілі пра дзівоснае маладзённае майго аблічча, ніхто не ведаў, што пад гэтым абліччам гадуецца драпежнік.

Харчовыя крамы сталі для мяне тэрыторыямі, да якіх я не мог нават наблізіцца. Я ўбачыў раптам, што горад перанасычаны харчовымі прадпрыемствамі — крамамі, шапікамі, кавярнямі, дзе людзі толькі і рабілі, што куплялі, елі, жавалі, церабілі, жэрлі ежу. Горад быў перагружаны ежай і людзьмі, якія елі і елі. Разумовае жыццё займала мізэрныя прамежкі часу паміж ядой, гатаваннем страваў, транспарціроўкай харчоў, вырошчваннем усяго таго, з чаго гатавалася яда, — усіх гэтых емяў і емін. І яшчэ: рэчаіснасць была насычаная размовамі пра яду — хто, дзе, калі, увора ці сёння, у Менску ці ў Вільні, каго і што ёў і есць.

На трэцім тыдні мая істота канчаткова пачала ператварацца ў сапраўднага дзвюхногага ваўка з усімі звычкамі і перакананнямі жыццёвай канцэпцыі гэтых істот. Я пачаў вучыцца хаваць сваё нейтаймаванае і палкае імкненне да мэты, навучыўся лагодна

ўсміхацца, хаваць драпежны бляск вачэй, быць ветлівым. Усе людзі сталі ўсведамляцца мной як «яны», якія супрацьстаяць майму аўтаномнаму асабістаму «Я». Калі нехта пачынаў казаць пра духоўнае, узнёслае, я ўнутры сябе ўсміхаўся і не верыў ніводнаму слову суразмоўніка. Я разумеў, што гэта такія самыя, але больш дасканалыя і вытанчаныя дзвюхногі ваўчыла.

За тыдзень да заканчэння тэрміну я зайшоў да знаёмага ўролага, практолага, нарколага, венеролага і акушэра Лявона. Проста так, бо ў ягоных парадах я ўжо не меў патрэбы.

— Прывітанне, Мікола, ты яшчэ не склеіў ласты? Не даў дуба? Малайчына! — закрычаў ён, моцна здзіўлены, убачыўшы мяне.

— Скажы ты, стары пярдун, — прамовіў я ў адказ, — навошта ты мяне пазбавіў ілюзій наконт чалавецтва? Знішчыў веру ў ідэалы, у асвету, адукацыю, прагрэс чалавецтва, у каханне, у сэнс існавання, у асваенне касмічнай прасторы?..

— Прыходзь праз тыдзень. Праз ты-дзе-нь! Цыкл яшчэ не скончаны, — Лявон ізноў крутнуўся на крэсле-круцілі і даў нырца ў віртуальную кампутарную рэчаіснасць.

Праз тыдзень я нарэшце закончыў цыкл і, саспеўшы, ужо не пайшоў да Лявона, бо ператварыўся ў дасканалы і вытанчаны хцівага дзвюхногага драпежніка. Ежа для мяне перастала быць асноўнай дамінантай жыцця і страціла нада мной уладу.

Цяпер звыклым дасведчаным позіркам я пазнаю страваманаў — іх, як заўсёды, большасць, і, як толькі мне патрэбна іхная прыхільнасць ці апекаванне, ці нейкая патрэбная мне пастанова, я не шкадую грошай, бо ведаю: яны ў палоне мамоны. І гэтага дастаткова для дасягнення любых маіх драпежных мэтаў.

Дарэчы, знаёмы інтэлектуал нядаўна звярнуўся са Штатаў, дзе праходзіў паскораныя курсы вывучэння асноў дэмакратыі, лібералізму і свабоды, — дык вось, ён умацаваў маё меркаванне. З разгубленым і збянтэжаным выглядам ён шчыра пацвердзіў маю тэзу тым чыннікам, што Штаты перапоўненыя таўстунамі. Народ там жарэ яшчэ больш, чым у нас. Вось вам і ўся іхная хвалёная свабода і дэмакратыя — і ўсё дзела таго, каб як мага болей есці.

Быццам цвік, забыты ў скроню, апошнім часам адна думка турбуе мяне: пры гэтых алетэтых можна ж урэшце жэрці ўсе планетарныя рэсурсы...

НАВІНЫ

10 (2)

▶ **КОНАДНІ****ВУЛІЦА ГЕНІЮШ
У ЗЭЛЬВЕ... НЯМА****Улады Зэльвы адмаўляюцца назваць вуліцу Савецкая імем выдатнай беларускай паэтэсы Ларысы Геніюш.**

Немэтазгоднасць намеснік старшыні райвыканкама па ідэалогіі патлумачыў тым, што «для большасці жыхароў слова «Савецкая» з'яўляецца важным гістарычным паняццем, асацыюецца з іх маладосцю і ўпэўненасцю ў заўтрашнім дні» (патлумачыў, вядома ж, парасійску).

Такі адказ з райвыканкама атрымаў мясцовы актывіст Яўген Скрабутан. Адказ падпісаў намеснік старшыні па ідэалогіі Валяцін Семіянка.

Са слоў Яўгена Скрабутана, ліст з просьбаю пераназваць вуліцу, на якой жыла Ларыса Геніюш, ён даслаў у Міністэрства культуры і Палату прадстаўнікоў у сувязі са 100-гадовым юбілеем пісьменніцы, які будзе адзначацца 9 жніўня.

Гэты ліст быў перанакіраваны з Міністэрства культуры ў Зэльвенскі райвыканкам, ад-

куль Яўген Скрабутан і атрымаў адмову.

Актывіст кажа, што абураны такім адказам, бо ўлады самі збіраюцца браць удзел у святкаваннях 100-гадовага юбілею пісьменніцы.

Спадзяванні ў актывіста сталіся яшчэ, з яго слоў, на кіраўніцтва Гарадзенскага аблвыканкама, бо з Палаты прадстаўнікоў ягоны ліст быў накіраваны на рэагаванне менавіта туды — і адказу Яўген Скрабутан дагэтуль не атрымаў.

Са слоў Яўгена Скрабутана, зараз ён з іншымі зэльвенскімі актывістамі збірае подпісы за тое, каб у Зэльве з'явілася вуліца Ларысы Геніюш.

Яго здзіўляе яшчэ і той факт, што раённыя ўлады наагул не зацікаўленыя, каб у Зэльве з'явілася вуліца імя знакамітай беларускай пісьменніцы — пры тым, што адну з новых вуліцаў у горадзе назвалі вуліцай Знака. Што гэта азначае і дзеля чаго такая назва, са слоў актывіста, у горадзе ніхто не можа зразумець.

Міхал Карневіч

СЛОВА ГЕНІЮШ У РАКАВЕ**Музычна-паэтычная вечарына, прысвечаная 100-годдзю Ларысы Геніюш, адбылася ў Ракаве Валожынскага раёна Мінскай вобласці.**

Кнігу Л. Геніюш «Ад родных ніў» і сувеніры ад кампаніі «Будзьма беларусамі!» Міхась Скобла (злева) уручае студэнтцы Вользе Няфёдавай. Справа — Алесь Камоцкі.

На сустрэчу прыехалі намеснік старшыні СБП, паэт і даследчык творчасці Ларысы Геніюш Міхась Скобла, паэт і бард Алесь Камоцкі і літаратуразнаўца Язэп Янушкевіч. Творчая вечарына адбылася ў межах кампаніі «Будзьма беларусамі!».

«Дом культуры быў запоўнены пераважна студэнцкай моладдзю, хоць у Ракаве — мястэчку знамым, з багатай гісторыяй, — свайго ўніверсітэта пакуль няма, — сказаў Міхась Скобла. — Аказалася, гэта былі студэнты гістфака Гродзенскага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, якія на двух аўтобусах

вандравалі па мястэчках Заходняй Беларусі».

Міхась Скобла распавёў пра нядаўнюю ўсебеларускую талку ў Жлобаўцах — на радзіме паэткі, пачытаў прысвечаныя ёй вершы і падараваў студэнтам кнігі Ларысы Геніюш.

Алесь Камоцкі выканаў некалькі песняў на геніюшаўскія вершы, раскажаў аб працы над новым альбомам.

Язэп Янушкевіч падзяліўся сваімі літаратурнымі знаходкамі ў архівах Кракава і Вільні, прыгадаў свае сустрэчы ў Ракаве з Уладзімірам Караткевічам.

budzma.org

▶ **СУСТРЭЧЫ****Мінск–Чарнігаў: ТВОРЧАЕ ТУРНЭ
БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ****Завяршылася двухдзённае турнэ па Чарнігаўшчыне дэлегацыі Саюза беларускіх пісьменнікаў.**

«Творчы дэсант» складалі Барыс Пятровіч, Анатоль Бутэвіч, Валер Стралко, Віталь Рьжкоў, Галіна Дубянецкая, Сяржук Сыс і Мікола Кандратаў. Ідэя і ажыццяўленне даволі яркай і насычанай праграмы паездкі належыць Амбасадзе Украіны ў Беларусі, упраўленню культуры Чарнігаўскай абласной дзяржаднай адміністрацыі і нястомнаму літаратурнаму пасярэдніку паміж дзвюма літаратурамі Валерыю Стралко.

29 чэрвеня ў Чарнігаўскім літаратурна-мемарыяльным музеі М. Кацюбінскага адбылася творчая сустрэча з пісьменнікамі Чарнігаўшчыны. Першы намеснік старшыні СБП і галоўны рэдактар часопіса «Дзеяслоў» Барыс Пятровіч зрабіў агляд сучаснага стану беларускай літаратуры, спыніўся на найбольш актуальных праблемах дзейнасці творчага саюза, распавёў пра сітуацыю з беларускай мовай і цяжкасці з выданнем і распаўсюдам мастацкіх твораў. Са словаў намесніцы старшыні Чарнігаўскага аддзялення Нацыянальнага Саюза Пісьменнікаў Украіны Ганны Баран, украінскі бок сёння выглядае больш забяспечаным, паколькі адчувае падтрымку дзяржавы, кнігі паэтаў і празаікаў паступаюць у бібліятэкі, дзяржаднай адміністрацыя аказвае дапамогу ў іх выданні, хача праблемаў хапае таксама.

Пад час дыскусіі закраналіся самыя разнастайныя пытанні, у тым ліку і аб пашырэнні творчых кантактаў, больш актыўнаму супрацоўніцтву ў галіне літара-

Фота С.Сіва

турных перакладаў з дзвюх моў. Барыс Пятровіч прывёў такі факт: за 6 гадоў выдання ў часопісе «Дзеяслоў» было надрукавана больш за 30 украінскіх аўтараў у перакладзе на беларускую мову.

Пад час сустрэчы чыталіся вершы на ўкраінскай і беларускай мовах. Галіна Дубянецкая прачытала творы Івана Франка на мове арыгінала і ў перакладзе. Сяржук Сыс агучыў свае пераклады чарнігаўскіх паэтаў Станіслава Рэп'яха і Пятра Куцэнкі. Галоўны рэдактар часопіса «Літаратурная Чарнігаўшчына» Міхась Ткач прапанаваў зрабіць узаемныя прадстаўленні двух літаратурных выданняў для азнаямлення з літаратурным жыццём Беларусі і Чарнігаўскай вобласці.

Пасля сустрэчы адбылася экскурсія па Северскаму краю. Беларускія літаратары наведлі гістарычныя і памятныя мясціны Чарнігава, нацыянальны гісторыка-культурны запаведнік «Качанаўка» ў Ічнянскім раёне, «Гет-

манскую сталіцу» ў Батурыне, мемарыяльны комплекс «Памяці герояў» у Крутах Барзнянскага раёна. Пад час экскурсіі адбыліся сустрэчы з кіраўнікамі раённых адміністрацый, адказнымі работнікамі аддзелаў культуры Ічнянскага, Бахмацкага і Барзнянскага раёнаў. Абмяркоўвалася сітуацыя з захаваннем культурнай і гістарычнай спадчыны, функцыянаванне беларускай і ўкраінскай моў, магчымасці пашырэння творчых сувязяў паміж двума народамі.

Разнастайная і насычаная праграма візіту беларускіх пісьменнікаў была з густам распрацаваная намеснікам начальніка культуры і турызму Чарнігаўскай аблдзяржаднай адміністрацыі Леанідам Смаляком, які пад час развітання запрасіў часцей наведаць гасцінны чарнігаўскі край. Беларусы ў сваю чаргу падзякавалі яму за цікавую дыялектычную праграму.

Сяржук СЫС

▶ **РОЗГАЛАС****«СТАЛІН — ВЕРНЫ ЛЕНІНЕЦ,
А ЛЕНІН — НАЙРЭДКІ МЯРЗОТНІК»****Выйшла ў свет кніга Анатоля Тараса і Аляксандра Грыцанава «Навуковы антыкамунізм і антыфашызм». Падчас прэзентацыі аўтары распавялі, чаму яны ненавідзяць камуністаў, прадставілі Сталіна як «паэта-садыста» і растлумачылі, чаму нашым народам кіруюць ненармальныя.**

У назве кнігі аўтары абыгралі тэрмін «навуковы камунізм» — курс, які вывучаўся ва ўсіх ВНУ СССР аж да 1991 года. Аднак, на іх думку, у гэтага выдання ёсць больш падстаў на тэрмін «навуковы», паколькі яно грунтуецца на даследаваннях цэлай кагорты сучасных навукоўцаў з розных краінаў.

— Думаю, што такой кнігі яшчэ не было, — адзначыў Анатоль Тарас. — У постсавецкіх краінах

дагэтуль ніхто не казаў выразна, што такое сталінізм. Мы звычайна звыклі чуць, што Сталін сказаў добрае вучэнне Леніна, распачаў рэпрэсіі, пастраліў народ. У гэтай жа кнізе паказана, што Сталін — верны ленінец, а Ленін — найрэдка мярзотнік.

Кніга знаёміць з перадгісторыяй таталітарнай ідэалогіі, паказваючы, што гэты «праект» вельмі старажытны.

— Большавікі нічога не прыдумалі. Яшчэ ў Старажытнай Грэцыі разумелі, што такое камунізм, што гэта ўтварэнне, куды людзей заганяюць сілай і ўтрымліваюць там, абмяжоўваючы доступ да інфармацыі аб тым, як жыць у іншых дзяржавах.

Асноўная ўвага ў кнізе нададзена гісторыі ўзнікнення і аналізу таталітарнай арганізацыі ў яе асноўных версіях: камуністычнай (СССР), фашысцкай (Італія) і нацыянал-сацыялістычнай (Нямеччына).

— Гэтая кніга для шырокага кола чытачоў, — прызнаўся Аляксандр Грыцанаў. — У ёй нарэшце ліквідаваны ўсе непаразумелкі са словам «фашызм». Гітлер жа ніколі не ўжываў гэтага тэрміна ў дачыненні да немцаў, называючы сваіх прыхільнікаў нацыянал-сацыялістамі. Мусаліні быў абсалютна спакойным і ніколі не трыў італьянцаў. У СССР усё было нашмат горш. Такой злчыннай гісторыі з такімі зверствамі не было ніколі. Гэта была добра арганізаваная сістэма, у якой мярзоцце-дзяржаўнікі выдатна сябе адчувалі, дзякуючы мярзотнікам-выканаўцам. Сталін, мабыць, быў адзіным бяссрэбранікам. Ён быў проста, так сказаць, «паэт-садыст»...

Па меркаванні аўтараў, фашызм — гэта недаразвіты камунізм.

Анастасія ЗЕЛЯНКОВА,
Gazetaby.com

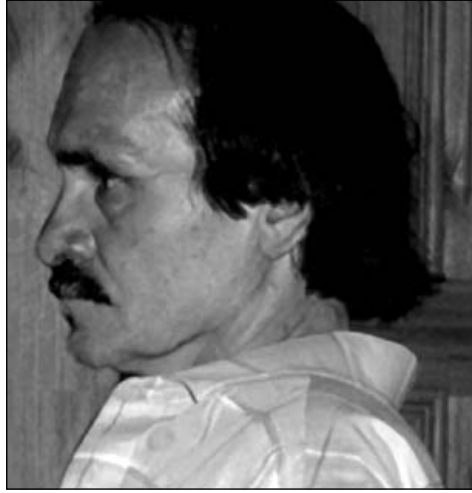
11 (3)

ПАЭЗІЯ

▶ ВЕРШЫ

БАЛАДА БЕРАГА

Алесь КАСКО

***

Чалавек дасюль яшчэ ў зародку,
ва ўлонні матухных-прыроды,
у пукатым чэраве Зямлі;
ён толькі-толькі знакі падае —
памкненнем імпульсіўным цела,
успышкамі пачуццяў сумятлівых
ды распачных здагадак
пра акаліпсісы ў свеце і ў сабе.
Рэнтгенна — гэта мятлік,
што бязгучна б'ецца ў сценкі
замкнёнае няўмольнае прасторы;
калі ж і прарывае абалонку —
«Чалавек сягнуў у Космас!»,
«Чалавек ступіў на Месяц!» —
па неадцятай пупавіне
вяртаецца пакорліва назад.
Але зародак выспець мусіць:
у ім глыбінная ёсць памяць
пра шлях крыжовы да Любоўі,
і ў ім сусветная ёсць воля
пад сумненне ставіць непаўторнасць,
з якою за тысячагоддзі
народжаны Зямлёю векавечнай
адзін-адзіны Сын.

Не там

Ах, з Крыма вярнуць Максіма?
Баймся, што пустата
магільна жакне: зусім не
яго

тлен вякуе там.
Ля Хведкавіч, прыдарожна,
граніт з Васілём паўстаў.
Нясвечаны,
бо — няможна:
ёсць чуткі — паэт не там.
Не «там» і Паўлюк з Крашына,
дый верш — не з яго ліста...
...Прытулкі сыноў Айчыны
няведамы,
як Хрыста.

Вандроўнік

Памяці Міколы Купрэва

Кавеньку-павадыра
паставіць у кут з абуткам.
Запыленым незабудкам
дасць свежай вады з вядра.
Сарванья ў добры час,
яны ажывуць, як просінь.
«Што ў свеце, кажы, — папрасім, —
і што ты згубіў у нас?»
«Што ў свеце? — ён скажа ў такт. —
Прастора, краса, дарога...»
Бязмэтных цяпер ці многа?
Мы скемім: тут штось не так.
Узятыя на іспыт
няпэўным жыццём замкнёным,
зняверымся ў незнаёмым,
прынеслым палёў блакіт.
Які сёння хцівы свет,
якія ў ім ходзяць чуткі!..
Чысцюткія незабудкі
пакіне, між тым, паэт.

Забыты вулей

Міколу Папеку

Скочваецца лета спелымі яблыкамі
па даху вулля, такога ж поўнага,
бы яблыкі, бы зямля гэтым летам, —
і цёплая ў меру, і ў меру вільготная.
Соты акругліліся, набухлі мёдам,
вось-вось рамкі свае разамкнуць,
вось-вось дашак, бы вечка, сарвуць
і расцякуцца залацістым цестам.
Мёду ўсё больш; ратунку ўсё менш для пчолаў,
народжаных не спыняцца ў працы,
падахвачаных ненаезным чалавекам.
Забыты вулей чакае яго, непамятлівага,
рызыкае лопнуць распэртаю дзежкай...
І спаўзаюцца трутні, наталяюцца мёдам,
кладуцца ў пасцелі свае мядовыя

і чухаюць лапкамі поўныя чэравы,
каб зноў спахапіцца ды ўзяцца за ежу.
Не менш мёду між тым, і няма паратунку:
зацятых пчолы не могуць спыніцца,
не могуць абярнуцца ў трутняў.
Збіраецца ўрэшце пчалінае вечка,
гудзе і гудзе да позняга вечара,
а ўранку ўвесь рой (нават трутняў лянівых)
каралева матка збірае на пошукі
новага, пакуль што не занятага вулля.
Ды няма каму болей ускрыліцца.
Рух ёсць жыццё, нерухомасць — смерць.
Адно каб жа ведаць, а што ёсць за рухам?..
Мо адны толькі пчолы і ведаюць.
Мо толькі яны і стануць анёламі.

Краявід

Чужы для бязлюднага краявіду,
пазіраю на попельнае поле,
дзе вугольчыкамі
тлеюць забытыя бульбінкі,
дзе стырчакі сланечніку
спрабуюць падвысіць смугу,
нібы ўсё яшчэ шукаюць
сонца... Яно
ўжо даўно пад імі —
эжоўклымі скарынкамі гарбузоў,
лісцем голых кустоў і яблыняў.
Чужы для бязлюднага краявіду,
заўважаю, як многа
пакінутых тут «крыжоў» —
маркотных агародных пудзілаў, —
і нясмела, бы ўлетку,
над імі кружляюць вароны.
Хоць бяры ды і сам
шырока растапырвай рукі —
дапасоўвайся
да бязлюднага краявіду.

Сад

Сад восенскі, ціхі —
з водарам празрыстых антонавак,
груш, вінаграду
(на белых сурвэтках),
з цяплінкамі арабінавых ягад
і кляновага лісця
(сям-там рассыпанага незнарок),
з цэлым лугам някідкіх кветак,
сабраных у вазы, —
так скупа, так мала падобны
да сапраўднага саду —
саду без згустку лекавых пахаў
і меланхалічных настрояў,
без спакусы ўтрапёнага сузірання,
і недарэчнай высноваю:
у садзе, амаль батанічным,
не стае толькі кветак вяжковых...
у сценах бальнічных.

Нацыянальная бібліятэка

Чым вышэй падываюся —
за паверхам паверх, —
тым глыбей апускаюся
ў спраты егіпецкай піраміды,
дзе стаяць саркафагамі кнігі
з муміямі першадрукароў і пазтаў.
Саркафагі — недатыкальныя
(ці амаль не) і таму не труклеюць.

З іх, дамавінаў парадных,
здзьмухваюць пыл маладзенькія жрыцы,
безуважна да наведнікаў:
вобмаль тых, хто запыніцца і папросіць
вечка падняць для агляду.
Я з «тых», і я ў полі зроку:
цікаўныя дзівяцца мне, нібыта
я мумія, што ажыла ўвачавідкі,
спалавеля без доступу свежага подыху,
з тленам роднага слова на вуснах.
Са мною спрабуюць завесці гаворку,
але спахапляюцца бездапаможна:
у іх брак досведу ў дагістарычнай мове.
І толькі адзін егіпціянін
як свой пачуваецца — трэба яму
папрактыкавацца ў маўленні, каб зразумець
наш вопыт айчынны: дзеля чаго
ствараем маўклівыя піраміды і саркафагі?
У яго ёсць задума як навукоўца —
азучыць муміі рамзэсаў і тутанхамонаў;
яму — у адрозненне! — мала надпісаў
на дамавінах,
яму — у адрозненне! — трэба родная
мова жывая.

Усходнія суседзі

1
Яны выйшлі з варагаў,
перамяшаліся з чынгісханами,
перадзілі жахлівых, ермакоў, пугачовых.
У ботах пятроўскіх,
папыхваючы каўказскаю піпкаю,
прайшлі паўшара Зямнога.
Што край мой на іхняй карце?
Абшару малюсенькі ўскраец.
Яшчэ не ўтапаны ў дарогу хлеба акраец.

2
Далятаюць весткі —
зноў яны ў паходзе,
спадкаемцы неўтаймоўных ваяроў, —
гэтак часта,
што бянтэжымся: на ўсходзе
ці зара,
ці зноўку зарыва і кроў?

3 кутка Нямецчыны

Тут, у Нямецчыне,
у цесным кутку Гельмштэта,
я дыхаў свабодна;
бяру я адсюль па жменьцы
паветра і сонечных промяў,
усмешак і слоў —
каб там, куды вяртаюся,
відушчай зірнула
і сказала годна: годзе —
годзе жыць з перакручаным горлам
там, на радзіме,
адкуль у вандроўку не ўзяў
свабоды ні жменькі.

Сакрэт пастаянства

У цішы, дзе замоўк і кашаль,
трыбун кідаў за сказам сказ:
— Стабільнасць у краіне нашай,
бы ў гэтай зале, сярод вас.
Раптоўна ўскінуўся, як вецер,
дзяцюк са шрамам на шчацэ:
— З турмы нядаўна я; там, верце,
стабільнасць большая яшчэ!

Сухмень

Стаяць ля транзістара, млеюць касцы.
Пра добрыя змены ім кажэ сталіца
ды зноў пра надвор'е вясце ў канцы:
не сёння, дык заўтра палье навальніца.
А травы зрыжэлі; бы порах — аўсы.
І сплюнуў брыгадны, і зморшчыў міжброўе:
— Урад калі хлусіць, дык хлусіць ва ўсім,
няхай бы хоць праўду сказаў пра надвор'е.

Апатыя

Сягне радок у сон твой душны
і змусіць сэрца затрымцець,
і ўзбудзіць кроў, і горла здушыць,
але — не дужа, не насмерць.
Для заваконня ён — не ў знаку:
там час глухі, ці плач, ці спеў...
З душы сарвей яго, вужаку,
каб без надзеі не шчымеў.
Не ўважыш, што ён сцоў, ахова,
што, бы акраец жабраку,

шанц акрыяць даруе мова
ў табой адпрэчаным радку.
Ён скурчыцца, спаде бязгучна
па той бок чыстага ліста —
тады спаўе і стане мучыць
паўзучым гадам пустата.
Дарма пачнеш вышукваць словы,
душу і розум тармасіць:
верш незалежны, выпадковы
сябе не дасць увакрасіць.

Балада берага

Бераг мой у смуге... Хоць аднойчы б дапльціць,
каб здрадліўцаў не мець,
каб здрадліўцам не быць.
Быць самім па сабе, быць сабою самім,
нежаданым для ўсіх, непатрэбным зусім.
Там, у краі чужым, там, на краі зямлі,
толькі птушкі жывуць, матылі ды чмялі.
Там, на сцёжках глухіх, толькі зверя сляды,
там будуць мурашкі свае гарады.
І рашаюся я — і бягу праз траву,
і кідаюся ў хвалі — плыву і плыву
дзень і ноч, ноч і дзень, знемагаю — але
адыходзіць той бераг далей і далей.
Выбіваюся з сіл і на волю ракі
адаюся... «Слімак, ты не першы такі!»
Я на беразе гэтым; ляжу на пляску
і цалую я ногі свайму рыбаку.

***

За паўвеку ўжо далёка чалавеку,
а да веку ці дайсці яму? —
уваходзіць у калеку, недарэку...
Дай жа чалавека абдыму.
Мне самому меней не намнога,
і міжволі хочацца гадаць:
знойдзецца каму ў канцы дарогі
не руку мне, дык хоць кій падаць?
Там, за рысай, і вальней і годней,
свеціць там нябеснае крыло.
Першасней, аднак, і неабходней,
каб цяпло зямное абняло.
А пра большае —
дык толькі верыць, марыць,
трэба, вось, адолець жыццявір:
двое цягнемся праз вуліцу —
ён, старац,
побач я, пакуль што павадыр.

Карабель

Вецер у спіну не вецер.
Хваля не хваля,
што кошкою трэцца аб бераг.
Дый бераг не бераг,
калі ён без стромы...
Зведаў я вецер сустрэчны,
раз'юшанаць хвалі,
паўставаў небасхілам мне бераг,
куды не дапльціць я,
куды не дапльціць ніколі.
Суцешна ў стыхіі!
Мне радасна ведаць:
яна не сцішэе, не скончыцца,
не знікне разам са мною —
па-за маёю вечнасцю.
Іду на бяздоннае дно
і расстаяна ківаю мачтаю
таму караблю ацалеламу,
які, аб мой борт ледзь паранены,
спяшаецца стлець на якары.

Спроба запозненага ліста

Хай не ліст, дык каб паўліста,
і каб не заплакаць...
О, які ж я чулівы стаў,
рыхтык мякаць.
У акне слама і ў душы,
там і там бязлюдна.
Я маўклівацю адграшыў
сябелюбна.
Які ж трэба быў груз віны
для разгадкі прастай:
боль ад аркушнай белізны —
кошт за ростань.
Ліст бяслюўны — як першы крок
з-пад свайго ж дыктату;
бачу старасць, і блізкі змок
ясніць страту.
Дык з нуля? Але дзе той нуль:
дзе край-свет маячыць?..
Напішу табе ліст адтуль,
там не плачуць.

▶ ФЕЛЬТОН

ПРЫНЦЫП АДНАГО АКНА
І ДВАЦЦАЦІ ПЯЦІ ДЗВЯРЭЙ

Ілля РАСОЛАЎ

торыі. З часам Кузякін ужо пачаў паволі траціць розум. Яму трызнілася і па начах снілася яго ранейшае спакойнае жыццё ў заняпалым міністэрстве. Цяпер ён не знаходзіў месца нават ва ўласным кабінце. Аляксандр Парфір'евіч прымаў нейкія дакументы, рэгістраваў іх, ставіў печаткі і абяцаў уладкаваць справы...

Напрыканцы студзеня ў кабінет Кузякіна нягучна пастукалі.

Увайшоў мужчына несамавітага выгляду ў шэрым пацёртым гарнітурчыку і скрыўленым тварам. У руцэ ён трымаў вялікую валіску, з адной кішэні яго штаноў тырчаў развадны ключ, а з другой — драўляная ручка вантуза.

— Таварыш Кузякін? — упэўнена спытаў зайшла.

— Так, слухаю. Вы дзяжурны слесар-вадаправоднік? — са здзіўленнем спытаў гаспадар кабінета.

— Не, я прафесар Экімаў. З Баранавіцкага ўніверсітэта. Гума — гэта легендацыя. — І наведвальнік пакрывіўся на адтапыраную кішэню. — Запомніце, мае ініцыялы — А. І. Што значыць Анісім Іванавіч. Я ад Уладзіміра Лапаціна.

— Нічога не разумею. Гэта таксама прафесар?

— Не, ён якраз вадаправоднік, хоць таксама мае навуковую ступень.

— І што вам заўгодна? — спытаў здзіўлены Аляксандр Парфір'евіч.

— Буду з вамі адкрыты. Спадзяюся, наша гутарка застанецца выключна паміж намі. Мы з Лапаціным людзі занятыя і акрамя таго, што лічымся ў розных дробязных канторах, займаемся выкарчоўваннем усяго гніюснага і нядобранадейнага. Прызначэнне, ага,

мог зачыняць на ключ дзверы ўласнага кабінета, але абавязкова пакідаць ключ у дзвярах, каб кожны мог зайсці і ўзяць патрэбны дакумент. Калі ж чарга наведвальнікаў была вялікай, то службовец абавязаны быў карміць просьбітаў сніданкам, абедам і вчэраі, а іншагародніх уладкоўваць на начлег. У асобным раздзеле цыркуляра была апісаная працэдура, якім чынам службоўцу самому запісацца да сябе на прыём. Ён жа таксама павінен быў вырашаць свае ўласныя праблемы...

На наступны дзень да Кузякіна сабралася яшчэ большая чарга наведвальнікаў. Людзі стаялі да яго — хто аформіць шлюб, хто завяшчанне, хто атрымаць ордэр на кватэру. Не дапамагалі Кузякіну і навыкі, атрыманыя ў дыпламатычнай акадэміі. Напрыклад, у адным з вучэбных класаў ім паказвалі адмысловы тэлефон, па якім можна было патэлефанаваць міністру замежных спраў любой краіны і адпрацаваць навыкі культурных зносінаў. Вось бярэ трубку студэнт і на ветлівае «Хэло» на тым канцы

Пішучь усякія фельетоны, публікуюць усялякую з'едлівую гадасць. Ніякіх у іх прынцыпаў. Прадалі матухну радзіму за паўкошта

провада радасна адказвае: «Хрэн табе ў хайло!». «Гэта пяць...» — з гонарам тлумачыў Сашку Кузякіну выкладчык. Дарэчы, шматлікія акадэмікі дагэтуль з замілаваннем успамінаюць віхрастага хлапчука Сярожку Лаўрушкіна, які працуе цяпер, па чутках, дзесьці ў МЗСе, і яго любімую прыказку: «Ды хто ты, б..., такі, каб мне лекцыі чытаць?!», адрасаваную навуковаму сакратару акадэміі. На чацвёртым курсе ўсе без выключэння будучыя дыпламаты, і Кузякін у тым ліку, праходзілі практыку на шахце і на будоўлі. Там, з «апусканнем» у моўнае асяроддзе, яны замацоўвалі навыкі цяжкага навучання.

Але вернемся да нашай праўдзівай і павучальнай гіс-

Аляксандр Парфір'евіч Кузякін, службовец па адмысловых даручэннях заняпалага міністэрства, адкрыў тэчку з апошнімі цыркулярамі і пачаў разглядаць дырэктывы ўказанні высокага начальства. Дайшоўшы да трэцяй старонкі, Кузякін раззвіў рот і нечакана для сябе пазяхнуў. Ён перагарнуў яшчэ старонку, на чым пазяханне не спынілася. Павярнуўся да століка, дзе стаялі тэлефоны спецувязі, націснуў кнопку на апарате і па звычцы закудахтаў кудысьці ўверх: «Лена... мне... кава». Фраза была дзяжурнай і азначала, што занядбалы службовец заняпалага міністэрства знаходзіцца ў разумовым тупіку і не ведае, што яму рабіць далей. Чытво дырэктывы ўказанняў працягвалася яшчэ каля паўгадзіны ўжо ў паўголаса і пад каву ды прывяло да таго, што пазяханне толькі пачасцілася. Падступіла дрымота. «Што такое? — падумаў Кузякін. — Дзіўны дзень. Ды і трэба б даведацца, ці доўгая чарга просьбітаў?».

Чарга была як заўсёды вялікая. Людзі тоўпіліся перад дзвярыма прыёмнай, у калідоры, а сама людская чарада заварочвала аж да сходаў.

— Прасі каго-небудзь тамака, — закамандаваў Кузякін сакратары.

У кабінет зайшоў пажылы мужчына ў шэрым пінжаку ды пажаваным гальштуку і, не вітаючыся, накіраваўся адразу да стала.

— Дабрыдзень, Аляксандр Парфір'евіч, — пачаў зайшла. — Вось, прынёс. Да апошняга ўчора збіраў і вырашыў прама да вас.

— Дабрыдзень, — суха вымавіў Кузякін. — У чым справа?

— Прынёс, — суха паўтарыў просьбіт.

— Можна быць, для пачатку вы прадставіцеся і скажаце, чаго прыйшлі?

— Я ніколі б не адважыўся турбаваць, Аляксандр Парфір'евіч... — са шкадаваннем у голасе вымавіў наведвальнік. — Але мая жонка, Вольга Пятроўна Шчукіна, сказала, што вы дапаможаце ў маёй просьбе. Яна была ў вас па справе Прахіндзеява пазалетась, і вы ёй дапамаглі. З раницы папярэдзіла, каб я прыйшоў менавіта да вас.

— Наколькі я здагадаўся, ваша прозвішча Шчукін?

— Так-с.

— Дык што вам патрэбна?

— Хачу атрымаць пенсію. І калі магчыма — у паскораным парадку.

— Пачакайце. Як жа? — з дзіўнай інтанацыяй у голасе вымавіў Кузякін. — Я нічога толкам не разумею. Наша ведамства не займаецца пенсіямі, мы, ці ведаеце, самавітае міністэрства, а не пенсійны фонд.

Вам трэба пайсці... — Кузякін прыўстаў, зазірнуў у нататнік. — На вуліцу Жытная, дзе вам аформіць патрэбнае накіраванне. Вы, васпане, не туды патрапілі. Ваша просьба зусім не да нас.

— А як жа апошні цыркуляр? — з недаверам у голасе вымавіў Шчукін.

— Вы пра што? — Учора па ўсіх тэлевізійных каналах круцілі, тлумачылі, што да чаго...

Кузякін ужо даўно не глядзеў ніякіх каналаў. Ён са здзіўленнем утаропіўся на Шчукіна. Шчукін з не меншым здзіўленнем вытаращчыўся на Кузякіна.

— Прынцып аднаго вакна, — ціха прабураў просьбіт.

— Аднаго вакна? — няўпэўнена перапытаў службовец. — І ў ягонай галаве прастукала фраза яшчэ раз. — Так-так... Узгадваю.

— Я ўжо пачаў сумнявацца ў вашай добранадзейнасці... — сарамліва вымавіў Шчукін.

— Як жа, як жа. Цыркуляр ёсць цыркуляр. Дакументы высокага начальства — для нас, выканаўцаў, як закон, — закудахтаў службовец заняпалага міністэрства. І расплыўся ва ўсмешцы. — Добра. Зробім. Перадамо дакументы куды належыць, — адрапартаваў Кузякін.

— Я б прасіў паскорыць справу. Ці ведаеце, у мяне паважлівая прычына...

— Добра, добра. Буду спрыяць, — нервова паабяцаў Кузякін, спрабуючы хутчэй выправдзіць госьця за дзверы.

Пасля таго прыняўся шукаць дзіўны цыркуляр. Знайшоўшы патрэбную паперу, доўга яе круціў, потым уважліва перачытаў. Цыркуляр высокага начальства сапраўды ўяўляў сабой шэдэўр дакументазнаўства. «Усё лепшае для народа, нават чарга...» — з такіх слоў пачынаўся важны прэзідэнцкі цыркуляр. Ён загадваў службоўцу прымаць справы і скаргі наведвальнікаў па-за залежнасцю ад таго, да якога ведамства яны тычыліся. А затым ужо самім спрыяць рашэнню справы. Каб не ствараць натоўп просьбітаў, службовец

шаны прафесар. — А цяпер стаў Вярхоўным. Мой любімчык. А калі б я яго граматына пісаць у розныя канцы нашай неабсяжнай не навучыў, сядзеў бы сабе дагэтуль ва ўніверсітэце, з плота ногі ўніз звесіўшы. Але то быў іншы час, а цяпер моладзь пайшла несвядомая, няма на іх ніякай управы. Пішучь усякія фельетоны, публікуюць усялякую з'едлівую гадасць. Ніякіх у іх прынцыпаў. Прадалі матухну радзіму за паўкошта. Наце, вось, самі пачытайце...

— Навошта мне гэта? Для якой мэты? Еду да міністра. Іншым разам прыходзьце, — адмовіўся Кузякін.

— Прыйдзецца! — камандным тонам вымавіў Экімаў. — Мы вунь тут вам накідалі ўсёй нашай камандай і падпісалі. Я, Лапацін, Крайд ды Дзурушнік. Самыя надзейныя людзі, надзейней не бывае. Можце распытаць, хоць бы Раскрапыхайлава.

Пры згаданні гэтага прозвішча ў Кузякіна выпрасталася спіна і пабарвоваў твар. Раскрапыхайлаў пасля прызначэння намміністра ўжо паўгода пісаў даносы на ўсіх запар у міністэрства смуроднасці, нават на міністра Вырымагілікіна. Усе службоўцы аб тым ведалі. Хадзілі чуткі, што ён вось-вось пойдзе на павышэнне ў Радз Бяспекі. Настолькі якасна Раскрапыхайлаў пачаў пісаць!

— У нас самыя добрыя пісьмовыя рэкамендацыі. Краіна павінна ведаць сваіх герояў! — нечакана выгукнуў наведвальнік. У гэты момант яго твар яшчэ больш перакасіўся. Прафесар акуратна, як нованароджанае дзіцё, паклаў важную тэчку на стол Аляксандра Парфір'евіча. — Сам прынёс, хоць мог бы паслаць аспіранта. Прыкмета маёй павагі да вас, таварыш Кузякін. Буду з вамі шчырым, таварыш. Хоць са мной гэта здараецца вельмі рэдка. Павінен прызнацца, што Лапацін на вас аж тры скаргі напісаў у пракуратуру, і ўсе яны вярнуліся назад. Усюды стаіць рэзальюцыя высокага начальства аб тым, што вы чалавек добранадзейны, як гаворыцца, у дошку наш чалавек.

«Дык вось якая набрыдзь мне спаць не давала», — прамільгнула ў галаве ў Кузякіна.

— Праверка ёсць праверка, — затакаваў Экімаў. — Выбачайце, але гэта тэхнічная неабходнасць. Зараз мы ўсе ў адной запражцы, у тройцы. Цьфу... — сплюнуў убок прафесар. — Гэта значыць у камандзе.

Экімаў пацягнуў тэчку за вярхоўку, расчыніў.

— Гэта вам, тут ёсць на ўсіх. Прынцып аднаго вакна, чулі? — І расплыўся ў лагоднай усмешцы.

Прыходзіў Экімаў і на наступны дзень, і праз тыдзень, і нават у выходны.

13 (5)

ПАЭЗІЯ

▶ ВЕРШЫ

У ГОРАДЗЕ СКРАДЗЕННЫХ СНОЎ

Анатоль ІВАШЧАНКА

***

я не паэта
о крыў мяне... матам
паэзія гэта спорт
паэзія гэта эстрада
паэзія гэта пот
і нясвежыя шведры
не ведаю як каму
а мне тут бракуе паветра
скокі ў тырсканне слінай
пад чэргі забойных тырадаў
яна ўсё болей нагадвае
танцую клаўнаду
паэзія гэта понт
публіка ставіць балы
перамагае мацнейшы
з трэскам парваўшы залу
традыцыю годна прадоўжыць
новае пакаленне
хай пераможа ўжо ж
той у каго даўжэйшы...

паэзія шоў і свята
спорт з клаўнадай гэта
даруйце я не паэта
з такімі раскладамі...

Нарадзіць радок

можжа любы,
незалежна ад полу і ўзросту.
Нарадзіўшы радок,
хтосьці гадуе яго,
выношвае з яго верш,
а можжа, — паэму,
з таксікозам, спохваткамі,
усім астатнім.
Хтосьці, нарадзіўшы верш,
трымае яго пры сабе,
як маці ці бацька-адзіночка, —
у сваіх галаве, шуфлядзе
ці на хард-дыску.
Большасць паэтаў
смела выпускае
ўласных вершанятаў
у вялікі свет
(хаця, бывае,
пасля вусьцішна просячы: «Вярніце,
вярніце мне мае вершыкі...»)
Некаторыя,
нарадзіўшы радок,
пакідаюць кволенкае
скрываўленае цельца
бездапаможна курчыцца на паперы,
канвульсіўна дрыгаць ножкамі
і ручкамі,
каб пасля,
разграбаючы архівы,
натрапіць на аркуш-прасцірадла
і адчуць сябе на імгненне
дзіцезабойцам.
Ёсць і тыя,
хто ўсынаўляе
чужыя радкі,
і тыя,
хто іх тупа крадзе.
Але
не
істотна
гэта*...

* Апошнія чатыры словы —
цытата верша Андрэя Адамовіча.

Братэрства

з завязанымі вачыма
у адным чаравіку
кročыш шляхам пілігрыма
паўз наведання смугу

як народзіны — са смерці
так і ў гэты дзіўны шлях
выправіцца той хто сцерці
зможжа ў сабе цемры знак

упісанае ў трохкутнік
рыхтык «саступі дарогу»
на твае глядзіць пакуты
перакуленае вока

ўсе сяжыны пілігрымаў
ўрэшце сыйдуцца ў адну
тут без масак і без грыму
стрэнеш ты сваю радню...

блізкіх але не па веры
родных ды не па крыві
зарытелі глуха дзверы
ты гатовы? то жыві!

Сярэдзіна

Калі дачка нарэшыце роўна задыхае
пад маёй далонню,
і я, мацюкаючы скрыпучую падлогу,
прадзяруся да кухні,
дзе мы ўдвох, —
я і ноч,
раптам з'яўляецца столькі часу!
І ад пачатку не ясна,
што з ім рабіць?
Тупа пайсці ў ложак?
Раскоша і марнатраўства.
Выціскаць з сябе сілаба-тоніку
ці, горш, дабіваць аповед?
Няма сілаў.
Застаецца сярэдзіна.
(І хай на ранак жонка будзе папікаць
здрадай з паперай...
Заўжды можна адказаць,
што з паперай лепш,
чым з фаташонаўскімі цёлкамі.)
А далей мажлівя некалькі сцэнараў:
1. напоўніць-кульнуць келіх
і паўгадзіны **фтыкаць**
у чысты аркуш.
2. напоўніць-кульнуць келіх,
пасля ўкалоцца дазняком хлеба з салам,
выключыць святло і самадастаткова
фтыкаць у бязобразна-безметафарны
краявід за вакном
3. ты напоўніш келіх,
і... цябе накрыве

Ты ізноў вернешся ў гэты горад,
дзе дзетак вучаць вызначаць лёс
па палёце павету,
дзе між фатэлямі ды цэлафанам
засталіся пахі самых блізкіх табе
людзей,
дзе нявыказаныя словы,
што стварае адлегласць
(пры чым тут на хрэн блакітныя
бадхісатвы),

дзе шмат сноў таму
на рагу чырвонай і камуністычнай
ты сустрэнеш чалавека
які моўчкі спыніць цябе

а пасля абышоўшы яго ты сустрэнешся
яшчэ з адным які падорыць табе новы
зборнік вершаў паводзіць рукамі над тваёй
галавой скажа штосьці пра шлях выдатна
разуваючы што ўсе словы ўжо там у кнізе
(якія на хрэн бусліныя крылы) кнізе-бомбе
якую ты панясеш у сваёй палатнянай
торбе
і ты знойдзеш сябе за адным столікам
з першым, у кавярні, што на рагу...
вы павітаецца,
абмяняецца кантактамі,
і ты здзівішся,
што за столькі гадоў яго нязграбны
почырк
зусім не змяніўся...

Вось таму мне і падабаюцца болей
першыя два варыянты.

Восем месяцаў

каханай жоначцы
восем месяцаў чакання
напаўшэптавых прамоў
вось яно — накіраванне
вось яно — выпрабаванне
трэці раз
усё наноў

ўсё наноў: трызненні сненні
падсвядомых прымхаў спам
вечаровыя маленні
і рытуальныя паленні
ў фортку
з ветрам напалам

восем месяцаў маўчання
(восем вершаў за ўвесь час)
хваляванні ад расстанняў
я з табой маё каханне
покуль не пачаўся джаз

8 кастрычніка 2009 г.

Ноч... успамін...

Ноч стушыла агні, пад акно
падступіла й цікуе жахліва...
Уладзімер Жылка

за акном ненажэрная ноч
хочаш вый
хочаш выкінь ёй нож
пад рабрыну ці проста у спіну
пацячэ яе кроў па лязе
пі нагбом
кубак ёсць балазе
а на закусь пакінь успаміны...

паміж намі сто крокаў імжы
не парушыць ніхто
той мяжы
што аднойчы накрэслена словам

расхіснутая студня душы
плюй смялей —
там даўно ледзяшы
прараслі праз палац мармуровы...

...
усё так добра
усё так дробна
і так раптоўна
пісаць грахоўна
і малітоўна
не трэба стогнаў
святых кароў
скраў кроў

...
усё так ціха
усё так дзіўна
і гэтак дзіка
інтуітыўна
пісаць навобмацак
good luck

Дзевяць чарак

ад першае чаркі
адкрываюцца чакры
ад другое
дадаецца спакою
ад трэцяе
саграюся урэшце я
чацвяртае
вэрытас вяртае
пятая чарка
зрывае пячаткі
шостая — жорсткая
сёмая — вясёлая
восьмая — дзіўная
пасля дзевятае
пачынаецца свята

3 непрачытаных лістоў містэра Блюма

(the song — con)

«Я іду па знямелым горадзе,
горадзе без жыхароў,
без аўто, трамваяў, без ровараў,
без сабакаў, мянтоў і катроў,
засіраю ў бязлюдныя крэмы,
сам сабе прабіваю тавар
пад усмешкі пластмасавых дамаў.
Ў горадзе страчаных мар.

Я брыду па вільготных рэйках,
я брыду ў мармычу брыду.
На мае ссівелья вейкі
неба горада лье ваду.
Я блукаю па звільстых вулках
без назоваў і без нумароў,
прыкладаю да бруку вуха.
Ў горадзе скрадзеных сноў.

Пасяляюся ў лепшым гатэлі
з добрым відам на вечны агонь,
у якім урачыста гарэлі
ўчора рэшткі ўсіх ерэтыхоў.
Потым горад з'ехаў за горад,
і няясна, ці вернецца хто.
Адкрываю ўрачыста корак
і куляю сухое шато.

Ён захраснуў у светлым пярэдадні
у чаканні праклятых гасцей.
Горад-хамелеон ці пярэварачень,
горад закатаваных надзей.
Прыляцела зялёная муза
(чорт, паблытаў на клавэ «з» з «х»),
прагудзела на вуха тры блюзы
і сімфонію ў стылі ска.

Я патрапіў сюды не знянацку,
адгарнуўшы старонку пяць,
а калі дачытаў да пятнацатай,
зразумеў: трэба выйце шукаць.
І шукаю яго без толку,
бы на Марс эсмэскі шлю.
Калі зможаш, пакінь візітоўку
на Reception. Твой,
містэр Блюм».

▶ ПЕРАКЛАДЫ

УСПАМІН ПРА НЕВЯДОМЫХ

Элізабэт ДЖЭНІНГС (Elizabeth JENNINGS)

Элізабэт Джэнінгс (1926–2001) — англійская паэтэса. Нарадзілася на ўсходзе Англіі. Закончыла Оксфардскі ўніверсітэт. Лаўрэат шматлікіх літаратурных прэмій і ўзнагародаў. Э. Джэнінгс стварала інтымную і медыятыўна-філасофскую лірыку. Адзінства пачуцця і рацыянальнасці, лёгкая аркестроўка верша, афарыстычнасць — галоўныя рысы яе паэзіі. Пісала рыфмаваным і вольным вершам.

Фота www.danmontstudios.com

Хор

Над пенаю прыліва і горным царствам,
Над пастэральным долам і лугамі,
Над гарадамі з цемрай іх заводаў,
Над землямі, дзе 'шчэ ёсць крыху згода,
І над усім, што маем на планеце,
Пануе сіла — кароль нябесны, дзіўны.
Для ўсіх наіўных чалавек ёсць вернік,
Пакуль не спазнаў зла ён. Сіла з нябёсаў
Ёсць дух, што рухае ўсім на белым свеце
У сваіх тварэннях. Ды часам траціць сілы
Марна. Ён свеціць нам з нябесных далаў.
Так днём здаецца. Пазнаць яго ты можаш
У вачах злоснага тыхра, у рухах дзіцяці,
Што хуценька паўзе ў люльку.
*У дакрананні,
У спаваданні, у надзеях, у абяцанні...*

Успамін пра невядомых

Цяпер у мяне няма нікога
Асобага, па кім гараваць, хаця
Ёсць многа невядомых, хто з жыцця
Сыйшоў, ператварыўся ў попель.
Ніхто не ведае, што і калі яны стваралі.
Смуткаваць буду. Як паміралі

І як жылі — зусім мне невядома,

Таму мой смутак вельмі чысты.
Быў гэта важны чалавек, ці мо антыхрыст,
Што адышоў адзін навечна з дому.
Я ўспамінаю іх — гэта мой дар,
Хаця не бачыла нікога з іх у твар.

Упаўзае сантымент. Адкідваю яго.
Бога прашу ім вечны даць спакой.
Ні эпітафіі, ні макаў, ні вянок
Ім ад мяне. Нават жадання, хоць малага,
Даведацца, як мо жылі і як памерлі —
Спалілі іх? Ці закапалі ў дол?
Проста яны былі людзьмі —
такі вось толк.

Адказы

Кароткія адказы трымаю пры сабе,
А важныя пытанні раняць розум, але
Кароткія адказы бароняць у бяда.

Абстрактныя заўжды хаваю ад святла.
Вечна любіць хачу дробныя рэчы,
І зоркам памагала нішчыць ноч датла.

Адказы доўгія ўварваліся ў жыццё.

Іх моцная адвага і нахабства
Змагаюцца за вечнае быццё.

Нават калі кароткія адказы
Памогучь ратаваць мне дух,
Дык доўгія адказы змагацца будуць разам,
Ператвараць усе высновы ў прах і пух.

СПЕКТАКЛЬ «ГЕНРЫ V»
У СТЭДФОРДЗЕ-НА-ЭЙВАНЕ

Быццё нас вучыць мове зноў —
Сказы напаміць — прыклады з твораў.
Вечарам цёмным ратуюся ад ліўня
Ў тэатры. Зачаравана моваю Шэкспіра.
Генры як раз патрэбны падчас вайны
Ў Ірландыі і на ўсходзе Блізкім?
Загадкавая правільная мова —
Словы пачуццяў, сэнсу, абавязкаў,
Надзея бачыць мэта ў «выгодах».
І «той, хто тут змагаецца са мной,
Будзе мне братам».

*Не кажы, што састарэў
Патрыятызм. Няпраўда. Яшчэ не позна
Для зорных росаў і ног, што хуткім крокам
Рытмічна кроцаць; усе глядачы з'ядналіся*

Ў апладысмантах. Тэатр — скарбонка,
Наш кабінет, класны пакой і дом наш,
Дзе ласка адганяе роздум
І выклікае музыку ў сэрцы
Самым нудным. Наше права рабіць
Прамовы для нямых, нягеглых.
У Генры словы ёсць суцешыць гора,
Мы вучымся ў яго, як гаварыць
пра смерць
Са словам годнасці. «Усё халоднае,
Як камень», і мы, каму бракуе
Волі, вялікай ці малою, для таго свету,
Расце да спосабаў і мэтай
Прымаць надзеі, жорстка, благія.

Іду я хутка, нада мною зоркі.
Эйван цячэ, як словы

старажытнай мовы:
«Заўтра, толькі заўтра». Тут словам
Няма стомаў — адрджаюць мову,
Распальваюць пачуцці.
Рыхтуюць для жыцця.

У САДЗЕ

Калі садоўнік адышоў, то сад
Стаяў у скрусе, чакаючы падзей.
Метафара Эдэма — усюды лад.
Ды нават лепшы, як калісь раней.

Ціха, па-боску, без прымусу
Паабяцала нешта я зрабіць.
На выбар аніякіх там спакусаў,
Аднак усё не так. Дык што рабіць?

І нават бук суседскі падзяліў свой
Цёмны цень са мной. Мо пагражаў?
Усё залішне чыста. Няма тут дзіва —
Нехта ж прыбраў. Навошта я стаяла
Там так доўга?

*Пакас — пахаў і смеху спляў.
Стаяла, бо бачыўся Эдэм. Хіба то мала?*

Пераклад з англійскай Алены ТАБОЛІЧ

▶ ЗГАДКА

ПАТРЫЁТ УКРАЇНЫ, ДРУГ БЕЛАРУСІ

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЕТА УЛАДЗІМІРА САСЮРЫ (1898–1965)

Васіль ЖУКОВІЧ

Ён быў шырым сябрам
Беларусі, называў яе сінявокай
сястрой Украіны. З вялікай
сімпатыяй пісаў пра нашых
творцаў, Максіма Багдановіча
параўноўваў з Міхаілам
Лермантавым. Часта наведваў
нашую краіну, з многімі
сябраваў, таму не выпадкова
назваў Уладзіміра
Дубоўку сябрам, Андрэя
Александровіча — братам.
Балела яго чалавечнае сэрца
па Міхасю Чароту, Цішку
Гартнаму, Алесю Дудару, па ўсіх
ахвярах 30-х гадоў.

Першы штрых да партрэта
Уладзіміра Сасюры: ён па сваім
нацыянальным паходжанні не
ўкраінец: па бацьку — француз,
пра што, дарэчы, сведчыць про-
звішча, якое ўяўляе сабой україні-
заваны варыянт французскага дэ
Сасюр; маці ж яго была мад'ярка.
Калі я прачытаў пра гэта, дужа
здзівіўся. Але ніколі не дзіўлю-

ся, што ўкраінская духоўнасць
выхавала ў яго асобе знанага
нацыянальнага паэта і патрыёта
Украіны.

Штрых другі: падчас грама-
дзянскай вайны У. Сасюра служыў
дэбравольцам украінскага войска
на чале з Сымонам Пятлюрам,
больш за тое — быў нават у аса-
бістай ахове Пятлюры (у адным
з вершаў паэт узгадвае: «...грушы
в Петлюры я рвав у саду»).

Трэці штрых: ён паспяхова
перажыў крывавага дыктатара,
які так метадычна патрабаваў
вышукваць і караць «ворагаў на-
рода», яшчэ ён быў узнагароджаны
яго ж прэміяй у 1948 годзе за збор-
нік «Каб сады шумелі» (1947).

Тады раптам пільны таталі-
тарны рэжым «апамятаўся і
пачаў бэсціць свайго лаўрэата за
верш «Любіце Украіну», створаны
яшчэ ў 1944-м годзе і змешчаны
якраз у тым прэміява ным
і таму, здавалася б, недатыкаль-
ным зборніку. У звязку з вершам
«Любіце Украіну» фігуравала так
званая «справа Сасюры». Цікава,
як у 1952-м годзе Васіль Грышко
каментыраваў у далёкім замежжы
тыя падзеі: «...украінскі пат-
рыятызм, нават абмежаваны
толькі звычайнаю любоўю да
Украіны, стаў для большавікоў

небяспечны. Пачаўся спешны
адыход назад, на старыя і сталыя
пазіцыі безагляднага знішчэння
ўсяго ўкраінскага. І тут прыйшла
чарговая і, можа, ужо апошняя
бальшавіцкая «аперацыя» сэрца
Сасюры...». А верш, які трапіў у
апалу, як кажучы, бясскрыўдны,
такі светлы і аптымістычны, у ім
нават матыў дужбы народаў пры-
сутнічае, ды не ў той, не ў трады-
цыйнай па тым часе паслядоўнасці
выказання інтэрнацыянальнае
і нацыянальнае пачуцця:

*Юначе! Хай буде для неі твій сміх,
і сльози, і все до загну...
Не можна любити народів других,
коли ти не любиш Вкраїну!..*

А зараз — чацвёрты штрых да
партрэта ўкраінскага патрыёта:
у ягоным уступе да паэмы «Мазе-
па» (1928) ёсць такія бязлітасныя
радкі, звернутыя да той жа свя-
тыні, да роднай краіны:

*У голіви твоей — макуха!
Хіба ж ти можеш жить сама,
Російско-польска потаскуха,
Малоросійская тюрма!*

Даўшы такога перцу, аўтар,
пранікнёны лірык, тут жа схам-
наецца: «Ах, я люблю тебе, Вкраі-

но, і сам не знаю, што кажу!». І ў
рэшце рэшт сын, які не раз ішоў
за Маці на смерць, прызнаецца:
«Лиш одного я хочу, мамо, щоб
ти щасливою була...». Цудоўна!
Але трапіў бы гэты цуд ва ўмовах
пільнага ідэалагічнага нагляду
і кантролю ў «лапшы» сталінскіх
даносчыкаў — бяды не адвёў бы
ніхто. Спагадлівы лёс У. Сасюры
даў яму дажыць да хрушчоўска-
кай «адлігі» і атрымаць у 1963-м
годзе Дзяржаўную прэмію УССР
імя Т.Р.Шаўчэнкі за кнігі паэзіі
«Ластаўкі на сонцы» і «Шчасце
сям'і працоўнай».

Пяты — апошні — штрых
да неардынарнага партрэта: У.
Сасюра быў камуністам з 1920
года. Ён з'яўляўся аўтарам кні-
жак «Чырвоная зіма» (1922) пра
героіку кастрычніцкіх падзей і
грамадзянскай вайны; «Днеп-
ральстан» (1930), «Новыя вершы»
(1937), «Жураўлі прыляцелі»
(1939) — пра будаўніцтва сацы-
ялізму ва Украіне. Былі ў яго
і кнігі пра подзвігі на Вялікай
Айчынай вайне і пра мірную
працу. Была і паэма «ГПУ», былі
вобразы накішталт «Цвіце Чер-
вона Украіна», публіцыстычная
тарабаршчына: «Безсмертна
воля ВКП», трапляліся рыфмы
«Ілліч — кліч» і г. д. «Прыста-

саване! Дзуршнік!» — можа
падумаць хтосьці. Ах, гэты пас-
пешлівы суд!.. У хрэстаматыі
ўкраінскай літаратуры і літара-
турнай крытыкі ХХ стагоддзя
«Украінскае слова» (1994) можна
прачытаць пра дваістасць У.
Сасюры, выкліканую цяжкім
унутраным канфліктам, — га-
ворка ідзе пра барацьбу ў асобе
паэта дзвюх сілаў — свядомасці і
пачуцця, розуму і сэрца; пра тую
нялёгкаю барацьбу не маўчыць
і сам паэт:

*Рвали душу мою
два Володьки в бою... —
рвали душу мою
к о м у н а р
і
на ци она ли ст...*

Сучаснаму чытычу не так
цікава ведаць, калі і хто ў гэтай
неардынарнай асобе перамагаў
— сардэчны ўкраінец з глыбокім
нацыянальным пачуццём ці ка-
муніст. Важна іншае — тое, што
ў яго душы праз усё наноснае
прабівалася крынічная паэзія.
Запавет «Любіце Украіну» лёгка
пераносіцца і на нашую рэчаіс-
насць. Дзякуй, сын Украіны,
што выклікаеш блізкае пачуццё:
любіце Беларусь!

ПУБЛІЦЫСЬКА

20 (12)

▶ АРТКУЛ

ПЛОТ ЛЯ РАЗБІТАГА ЧОЎНА?

Віктар ХУРСК

Зручна пісаць пра мінулае. Куды горш — пра сучаснасць. Тут можаш і не патрапіць у кропку. Тым больш, што наш беларускі менталітэт не церніць прарокаў, і меркаванне пісьменніка — гэта толькі яго меркаванне, а не падсумоўка грамадскай думкі. З гэтага зыходзіць і я, калі браўся за артыкул.

...Не сустракаў людзей, якія б захапляліся Анатодем Бельм, узносілі яго на нябёсы, хвалілі за зробленае. Суразмоўцы заўсёды падкрэсляць яго «калючасць», яго ўласцівасць не патрапляць у такт, у ноту суб'ядседніка. Вядомы бард і паэт Уладзімір Высоцкі пра такіх сказаў: «Он молчал невпопад и не в такт подпевал, он всегда говорил про другое...». Заканчваецца строфа тым, што гэты самы ЁН учора не вярнуўся з бою. І паэту шкада ТАГО, хто ваяваў побач з ім незаўважаным. Невядома: казалася тое пра звычайнага салдата ці пра нейкага іншага, але пра былога ваеннага лётчыка Анатоля Белага тыя словы — як у сук. Для ваенных лётчыкаў запалярнай авіяцыі 60-х гадоў не прыстала карыстацца чужымі рашэннямі і думкамі: толькі свае асабіста адказнасць і толькі сваё асабістае бачанне сітуацыі. Ад гэтага ў цывільным жыцці Анатоля Яўхімавіча ўзнікала і ўзнікаюць розныя, часам непажаданыя, калізій. Вядома, што ён уляпіў публічную аплявуху Станіславу Шушкевічу, паклаў шмат намаганняў на тое, каб у расійскім Яраслаўлі быў адкрыты помнік Максіму Багдановічу (на адкрыццё якога ездзіў прэзідэнт Беларусі А. Лукашэнка), стварыў грамадскі клуб «Спадчына» і, урэшце, нейкім чынам стварыў і ўтрымлівае на свае грошы «апазіцыйны» му-

Анатоль Белы на сваім падворку ў Старых Дарогах.

зей у бацькоўскім доме ў Старых Дарогах.

Дык хто вы, лётчык Белы?

У пачатку 90-х яго палічылі ледзь не правакатарам, «агентам КДБ» за публічную знявагу вядомага лідэра, але ён быў і застаўся патрыётам. І музей яго з тых часоў не знік, бо Белы не патрапляў ні тым, ні іншым (цяпер гэтая нацыянальная мастацкая скарбніца змяшчае звыш 5000 адзінак захоўвання). Дзве вышэйшыя адукацыі, вопыт работы загадчыкам мемарыяльнага комплексу «Хатынь», сувязі, якія захаваліся з часоў працы выкладчыкам у БДУ, дазволілі яму ператварыць вясковую сядзібу ў пантэон нацыянальнай славы. Славы, якая, на жаль, сёння нікому не патрэбная: рэчышча дзяржаўнай палітыкі ў пытаннях нацыянальнага адраджэння пакуль далёкае ад Старых Дарог, а раздробленая апазіцыя даўно ўжо не тлумачыць народу пра асобы і дзеі мінуўшчыны.

Можна ад Белага аддаліцца, можна не заўважаць, але ад гэтага сама з'ява не знікне. Гэтая асоба прапісалася ў гісторыі нашай культуры

«Дык мо ўсё-такі трэба было ў палітыку, Анатоль Яўхімавіч? Глядзіш, вызначыліся б, і камунікацыі функцыянавалі б у вашым доме, як у Драздах, ці, наадварот, на вялікі грант са Штатаў, як кволь і «пакрыўджань», збудавалі б у Старых Дарогах мураванку з байніцамі».

Усміхаецца, гэта — не яго справа, ён збіральнік і захавальнік памяці. А значыць — дзівак. І сапраўды, уздумаў прыстойна, на яго думку, уганараваць Быраса Кіта ў ягонае стагоддзе. Пры сходзе народа медалі, граматы адсылаў яму ў той час, як іншыя распаўдалі толькі пра тое, колькі Кіт выпівае і наколькі моцныя ў яго органы выдалення. Самае цікавае, што гэтых, апошніх, слухалі, раскрыўшы рот, а пры з'яўленні Белага пачалі ўсміхацца, маўляў, зноў пачне вылузвацца. «Вылузвацца» — у наш час азначае весці сябе па-чалавечы, праяўляць незалежнасць думкі, тварыць на карысць народа і яго рупліўцаў. За Кіта ў

Белага асаблівая крыўда: «Вось Шушкевіч дапамог Міхайлаву стварыць у свой час ЕГУ. А ці ж немагчыма было на такой пасадзе падтрымаць ідэю Кіта аб стварэнні нацыянальнага беларускага ўніверсітэта, за 20 тысяч даляраў набыць на пачатку дзевяностых пару дамкоў падгэта? Усе кінуліся зарабляць на Кіту, друкаваць за яго кошт пра яго кніжкі замест таго, каб ажыццявіць вялікую задуму гэтага славутага чалавека».

Натура лётчыка не дазваляе яму віхляць з жыццёвым маршрутам. Апошнім часам здаюць здароўе, нервы, але ён паранейшаму Белы — непрадказальны, узрыўны, імпульсіўны, такі, якім яго стварыла прырода. Хочацца ўзяць гэбел, зняць калючкі, падраўняць, але пад каго? Ды і не магчыма гэта.

Вось ён раскладвае на канапе свайго ложка ў кватэры па вуліцы Уральскай (якая даўно нагадвае ці то штаб, ці то музей адначасова) нядаўнюю знаходку свайго музея. Прызнацца, сенсацыя: невядомыя творы пэндзля і алоўка Галубка, твары, за якімі лёсы, спадчына мастакоў Ціхановічаў. Ён перакананы, што гэта павінна ўразіць мастацтвазнаўцаў, выклікае буру ў прэсе. Мой скепсіс яго выводзіць з сябе. «Дык хто мы тады такія?!» — амаль крычыць ён. «Мы? А хто яго ведае. Ну, беларусы, пэўна ж, не габрэі». Анатоль Яўхімавіч узрываецца: «Ды габрэі куды больш згуртаваныя, продкаў ведаюць да сёмага калена! А ты тут...». Мацукнуўся, відаць, зрабілася лягчэй, зноў разважаем над знаходкай. Хаця можна было падняцца ды сыйсці.

Можна ад Белага аддаліцца, можна не заўважаць, але ад гэтага сама з'ява не знікне. Гэтая асоба прапісалася ў гісторыі нашай культуры і грамадскага жыцця навечна, ды і музей у Старых Дарогах — таксама.

Дзеці ў Старых Дарогах не вельмі льнуць да яго. Адны кажучь, што гэта нейкія могілкі, бо сядзіба скрозь у помніках і бюстах (беларускім славутасцям), а тыя з падлеткаў, хто і хацеў бы заглянуць сюды, баяцца іншага: мясцовыя ўлады, у тым ліку і школа, папярэджаюць, што музей Белага — расаднік нацыяналізму, г.зн. бэнэфаўшчыны, яго наведванне — палітычная акцыя. Зрэшты, па гэтых надуманых прычынах да Белага баяцца ездзіць і дарослыя. Можна было б тут паспрачацца наконт памылковасці ўсяго гэтага, але ці трэба? Калі ў чалавека няма гена нацыянальнай годнасці, то яго не прыўдзіраюць чаранком. Кажучь, «Лінія Сталіна» прывівае патрыятызм. З гэтага пасылу і «Лінія Троекца», створаная ў Беларусі, магла б паслужыць сродкам выхавання, бо таго таксама ледарубам бандзюгі саданулі ў галаву. А вось «лінія Белага» ну ніяк не ўпісваецца ў дзяржаўную ідэалогію. Хаця пабітых ні за што на ёй безліч, герояў, што абаранялі Бацькаўшчыну, таксама.

Яго музей — пантэон нацыянальнай славы. У любой краіне свету яго стваральнікі насілі б на руках, а ў Штатах Анатоль Белы, пэўна, і дзяржаўную падтрымку

атрымаў бы. Ці атрымае ў нас? Магчыма. Я не магу тут ставіць вечны пыталнік. У нас дастаткова падтрымаць маральна, прыехаць у музей не Макею, не Пяткевіч і нават не Янчэўскаму, а ўсяго толькі шануюнаму міністру культуры, як усё стане на свае месцы. І старшыня райвыканкама запэўніць, што такі музей — дабро для раёна, і школьнікам раптам заўважаць, што ад Еўфрасіні Полацкай, Міндоўга ці Кіта ніякай пагрозы сучаснай дзяржаўнасці не існуе, ды і Віктар Жаўняровіч — гэта мастак сусветнага ўзроўню, а не палітычны дзіяч, не Пазняк, адным словам...

Неяк заглянуў у Старыя Дарогі выдатны тэлежурналіст Юры Жыгамонт са сваім «Падарожжам дылетанта». Здымаць музей і сядзібу Белага яму забаранілі. А чаму — няведама. Бо калі казаць пра тыя турыстычныя «Меккі», якія мясцовых кіраўнікоў безвынікова прымушаюць ствараць, то лепшага брэнда для Старадарожчыны, чым музей Белага (зразумела, пасля сусветнавадомага самагону), не адшукаць. Шкада, што старэе гэтае сховішча. Ды і сам галоўны яго захавальнік ужо ў гадах, хворы, не можа ў поўную меру рупіцца над каштоўнасцямі.

Не цікавіцца музей і палітычныя партыі, якія некалі бралі на шчыт беларускую гісторыю. Застаецца ён, як адзін у полі музей-воін. На жаль, у полі неправавым, бо статут гэтага музея ніяк дзяржавай не вызначаны.

...Мы зноў разглядаем рарытэтную знаходку музея — графічны партрэт нейкага старога. Яго аўтар — беларускі пісьменнік, рэжысёр, акцёр, тэатральны дзеяч, мастак, першы народны артыст БССР — быў арыштаваны ў 1937 годзе. Спадчына Галубка да сённяшняга часу не даследаваная поўнасцю. Хто гэты чалавек на партрэце? Можна, Тамаш Грыб?

Пэўна, то ён ні быў, гэта сучаснік мастака, нераўнадушны да лёсу Бацькаўшчыны чалавек. Знаходка — агромністая тэма для мастацтвазнаўцы. А вось адзін з рэдкіх алейных твораў Галубка «У Беларусі рака Цянэнка» (1927 год) — мілы сэрцу пейзаж...

Як сведчыць Анатоль Яўхімавіч, дзесьці ў Гомельскім палацы чыгуначнікаў маюцца яшчэ падобныя творы аўтара, занябаныя і невядомыя. Хто іх выпягне на свет, каму гэта цяпер патрэбна — пытанне, якое павісае ў паветры. «Дык мо «свае» дапамогуць», — раблю я напіск, добра ведаючы, што ў Белага дзве расхожыя «абразлівыя» прыналежнасці: адны кажучь, што ён яўрэй, а другія — што кадэбіст. Кажучь, праўда, за вочы, бо ведаюць, што былы лётчык можа «разбамбіць», у крыўду сябе не даць. Зноў узрываецца, згадвае сваіх бацькоў, радню (яго родны брат Міхаіл, дарэчы, узначальваў падпольную арганізацыю ў Старых Дарогах у час Другой сусветнай вайны), а потым суцішваецца, і мы зыходзімся ў тым, што добра, калі на дзяржаўную незалежнасць і гонар краіны пачнуць працаваць усе.

Калі гэта адбудзецца? Мо пры гэтым жыцці?

Будынак музея.

